

D'Auschwitz

MERCÈ MIRALLES

● De presoner a Auschwitz a jutge de la Cort Internacional... Sembla prodigiós, però és cert. El protagonista d'aquest viatge físic i espiritual és Thomas Buergenthal. Actualment és jutge a l'Haia. Un dels quinze jutges de tot el món que integren la Cort Internacional de Justícia de Nacions Unides. Aquest jutge, però, va ser un nen. Tot just començava a viure quan, sense gaire consciència, va veure's immers en la Segona Guerra Mundial. El nazisme, amb el seu odi racial, el va fer protagonista d'un periple amb final agredolç. Moltes dècades després d'aquells fets, ha escrit *Un nen afortunat* (Plataforma Editorial, 2008). S'ha sentit impel·lit a fer-ho per passar aquest testimoni als seus fills i néts. No hi ha amargor, ni cinisme. Ni odi. Sí serenor.

«El meu pare, Mundeck Buergenthal, havia anat a viure a Lubochna des d'Alemanya poc abans que Hitler arribés al poder el 1933. Juntament amb el seu amic Erich Godal, un caricaturista polític antinazi que treballava en un diari important de Berlín, va decidir obrir un petit hotel a Lubochna.» Thomas Buergenthal va néixer a Lubochna, Txecoslovàquia (ara Eslovàquia), l'11 de maig de 1934.

El seu pare era jueu polonès. La seva mare, Gerda Silbergleit, jueva alemanya. A finals de 1938, els feixistes eslovacs els van prendre l'hotel. *Perquè sí.* «Només vam agafar unes quantes maletes i vam deixar tota la resta, inclòs l'hotel, en mans dels seus nous *amos*. Jo volia endur-me el meu cotxe! Era un cotxet vermell de pedals. (...) Aquell cotxe era la meua possessió més valuosa.» Després d'estar un temps més a Txecoslovàquia, van decidir marxar a Polònia. Havien promès a Mundeck els visats per viatjar a Anglaterra com a refugiats polítics. Però no va ser així. Varsòvia, Katowice... Aca-

L'AUTOR

Thomas Buergenthal, nascut el 1934, era un nen quan va arribar a Auschwitz. Un entre milions de jueus. Separat de la mare, aviat va perdre el pare. Va passar més de dos anys valent-se per si mateix. Va viure la terrible Marxa de la Mort del 1945, caminant tres dies de gener d'Auschwitz fins al camp de Sachsenhausen. Uns 15.000 presoners, dels 66.000 que van sortir d'Auschwitz, van morir. Thomas va sobreviure a tot. Va acompanyar les tropes poloneses i més tard va anar a parar a un orfenat per a nens jueus. Mentre, la seva mare el buscava. Abans de la guerra, una endevinatora li havia dit que el seu fill era «un nen afortunat», com ha titulat l'autobiografia. La seva mare, guiada per l'instint, mai va pensar que fos mort. Un cúmul de coincidències els va reunir, el 1946. El 1951 Thomas va emigrar als EUA, on tenia família. Es va especialitzar en dret internacional i drets humans.

bava de començar el pelegrinatge. A Katowice, una endevinatora va dir a Gerda que el seu fill era «*ein glückskind*», 'un nen afortunat', i que sortiria indemne del futur que els esperava. Aquesta predicció va sustentar les esperances de la mare de Thomas, Tommy, quan van ser separats. Polònia va ser ocupada pels alemanys quan la família tenia data per marxar a Anglaterra.

Trets per tot arreu

Van passar quatre anys al gueto de Kielce, a Polònia, i van aconseguir portar-hi els avis materns. La relativa pau del gueto també va arribar a la fi. «Se sentien trets per tot arreu, alguns dins de les cases que els alemanys havien començat a escorcollar. Quan topaven amb persones malaltes o massa grans per marxar, els dis-

paraven allí mateix i seguien. La nostra família va ser l'última a sortir de l'edifici. (...) Vam intentar trobar els meus avis, però va ser impossible. Mai més vaig tornar a veure'ls. Encara avui puc recordar els seus rostres, el seu somriure quan entrava al seu pis petit, i la sensació de pau i alegria que em produïen les seves abraçades i els seus petons.» Més de

a l'Haia

SUPERVIVENT. Com va poder sobreviure a l'holocaust un nen de 10 anys sol? El jutge Thomas Buerghenthal ho reviu al llibre «Un nen afortunat».

A la primera pàgina, Thomas Buerghenthal amb els seus pares, Munde i Gerda, el mes de maig de 1937, a Lubochna (antiga Txecoslovàquia, avui Eslovàquia). El llibre, el dedica als seus pares: «L'amor, la força de caràcter i la integritat dels quals van inspirar aquest llibre.» Va néixer l'any 1934, i el 1939 ell i la seva família ja estaven en plena fugida. Al costat, a dalt, Buerghenthal en el punt en què es va iniciar la Marxa de la Mort, un gener, a Auschwitz. Encara avui se sorprèn d'haver pogut sobreviure, sense roba ni menjar. A baix, un Thomas ullerós, al costat d'un soldat, amb un uniforme fet a mida de l'exèrcit polonès. És el 1945. Al costat, en plena adolescència, amb la seva mare, poc abans que ell decidís emigrar als Estats Units. Passegen junts l'estiu de l'any 1951.

20.000 persones, gairebé tota la comunitat jueva de Kielce, van ser massacrats l'agost de 1942.

El matrimoni i el nen van sobreviure a Kielce i van anar a un camp de treball, a una fàbrica. A principis d'agost de 1944 van ser enviats a Auschwitz-Bikernau. Tommy tenia 10 anys.

El camp de concentració i extermini d'Auschwitz era un com-

plex amb tres camps independents: Auschwitz, Bikernau, i Monowitz. A Bikernau, on van anar els Buerghenthal, la primera càmera de gas va començar a funcionar a principis de 1942. Van ser gasejades, fins al 1944, un mínim d'1,1 milions de persones. El gener de 1945, i com que s'acostaven les tropes soviètiques, les SS van desplaçar cap a l'oest uns

66.000 presoners. Aquests desplaçaments es van anomenar Marxes de la Mort. Es calcula que dels 66.000 d'Auschwitz, uns 15.000 no van sobreviure.

Ara ets el presoner B-2930

Tommy estava a Auschwitz amb el seu pare. De les primeres hores, explica com va quedar marcat amb el tatuatge: «Tenia un nom

nou: B-2930, i seria l'únic *nom* rellevant al camp. Aquest número, que ja està una mica descolorit, segueix encara al meu braç esquerre. Forma part de mi i em serveix de recordatori, no tant del meu passat com de l'obligació, com a testimoni i supervivent d'Auschwitz: combatre les ideologies que pregonen l'odi i la superioritat racial o religiosa.»

Veure-ho i viure-ho tot. Persones honorades que perden els escúpols i es venen. Persones de les quals no es pot esperar res i que en canvi reaccionen amb humanitat... A propòsit de la dignitat, recorda un succés de l'època que eren a la fàbrica. Uns presoners havien tallat la tanca per fugir, i van ser encalçats. La Gestapo va fer construir un patíbul amb diverses forques. Els alemanys van obligar els reclusos a passar la corda pel coll dels condemnats, que tenien el cap descobert. Ell va ser obligat, com tots, a contemplar-ho: «Vaig notar com les mans d'un dels reclusos tremolaven amb violència mentre lluitava per passar la corda per sobre del cap del condemnat. El condemnat es va girar i va besar-li la mà, mentre li deia alguna cosa, i va passar el cap per dins del llaç.» L'oficial ho va veure i d'una puntada va tirar la cadira sobre la qual s'estava el presoner. «Era evident que la valentia del condemnat li havia restat part del plaer que esperava sentir enviant a la mort el seu jove presoner.»

Sense el pare i la mare

I la mare? Tan bon punt havien arribat a Auschwitz «se'n va ordenar alinear-nos, els homes a un costat, les dones a l'altre. A part d'un fugaç instant pocs mesos després [a través d'una tanca], seria l'última ocasió en què veuria la meua mare fins al retrobament, el 29 de desembre de 1946, gairebé dos anys i mig després de la nostra separació.» No es van po-

Thomas Buergenthal / Jutge a la Haia

«L'odi és irracional, i no serveix per a res»

M.M./ Barcelona

● — Què han pensat els seus fills del llibre?

— «Hi ha certa polèmica a casa perquè dic que no l'han llegit [somriu]. El meu fill gran el va llegir, però va fer-ho com un corrector, com un editor. Hi ha un moment que explico que em van separar del meu pare i que no el vaig tornar a veure. El meu fill em deia que no ho revelés, per mantenir el suspens! [Somriu]. Els fills no em pregunten. Amb la meva dona, la Peggy, diem que és que tenen por que pateixi.»

— Potser serà més fàcil parlar-ne amb els néts.

— «Sí! Em va sorprendre molt una néta meva de set anys. Un dia vaig seure amb ella per ensenyar-li les fotos. Uns dies després, a l'escola, els nens van haver de parlar de la seva família. Ella va dir que al seu avi gairebé l'havien mort, i que havien matat el pare del seu avi, i els seus rebesavis. Els nens nord-americans van dir que devien ser males persones, perquè no es mata les bones persones. Va arribar a casa plorant. I l'hi vaig explicar bé. Tot plegat em va sorprendre, perquè ella ho entenia més del que jo creia.»

«NO RECORDO QUÈ PENSAVA, AMB L'EXCEPCIÓ DE LA POR DE MORIR I QUE HAVIA DE RUMIAR COM SALVAR-ME, TOT EL DIA, CADA DIA. ESTAVA EN ALERTA»

«UN NEN ÉS UN NEN. VEU QUE ASSASSINEN UNA PERSONA AL CARRER I, QUAN MARXA EL SOLDAT ALEMANY QUE HO HA FET, TORNA AL SEUS JOCS»

«RECORDO LA GENT QUE EM VA AJUDAR MÉS QUE NO PAS ELS QUE NO VAN SER BONS AMB MI. EM VA IMPRESSIONAR MOLT QUE EN SITUACIONS TAN ADVERSES HI HAGUÉS PERSONES QUE FOSSIN DE PENSAR EN ELS ALTRES»

Thomas Buergenthal ha dedicat la seva vida com a jurista a la defensa dels drets humans. / GABI MASSANA

— Era un nen. Va poder jugar?

— «A Auschwitz no, però al gueto sí. Un nen és un nen. Veu que assassinaven una persona al carrer i, quan marxa el soldat alemany que ho ha fet, torna als seus jocs.»

— Això li va permetre sobreviure mentalment?

— «Sí, perquè si deixes de ser nen... Has de deixar de ser nen per viure, però has de conservar la mentalitat de l'infant. Vaig tenir la sort de no perdre-la mai.»

— Per a moltes criatures,

el fet de ser-ho els va suposar la condemna a mort. En el seu cas, no. Hi va haver moments que va tenir consciència de la proximitat de la mort. En què pensava, tot aquell temps?

— «No recordo què pensava, amb l'excepció de la por de morir i que havia de rumiar com salvar-me, tot el dia, cada dia. Estava en alerta. T'acostumes a tot, fins i tot a la gana. Potser no recordo el que pensava, o potser és que no pensava en res més que el que he dit. Per què? Perquè un adult pensa en el passat, en el futur, en el

present, es pregunta el perquè... Tot això no va tenir cabuda a la meva ment de nen. Quan escrivia el llibre, la Peggy em deia perquè no hi posava més del meu cor, però és que no recordo les emocions perquè no crec que en tingués.»

— Manifesta els pensaments propis d'un nen, com no voler ni imaginar que els pares puguin haver mort.

— «Mai vaig pensar a buscar els meus pares perquè tenia la certesa que em trobarien. Ara ho penso i em dic: 'Ximple!'»

— Com es pot parlar amb

der acomiadar. L'octubre de 1944, i després d'una selecció al camp, va veure el pare per darrera vegada. Des d'aleshores, i fins que es retrobés amb la mare, estaria sol. Més de dos anys. I ell en tenia 10! Un dels episodis més durs que li tocava viure seria la Marxa de la Mort. Tres dies de fred inenarrable. A causa de la congelació van amputar-li dos dits dels peus.

Tornar a Auschwitz

Xerrem ara, molts i molts anys després. El 1980 va tenir l'oportunitat d'anar a Auschwitz, des

d'un congrés a Polònia. «Em van preguntar si hi volia anar, i vaig dir que no. Vaig tenir por, no hi podia anar sol, sense la meva dona... L'any 1991 vam anar-hi per primer cop. Aquell any va morir la meva mare i vam començar a pensar que havia d'escriure aquest llibre. Va ser al maig. Com que no sabia com reaccionaria, vaig decidir que em comportaria com un turista. Però quan vam entrar als arxius i em vaig presentar, els empleats exultaven d'haver trobat un nen supervivent. Vam començar a xerrar i es va convertir en una discussió acadèmica...

Les emocions es va apaivagar. Després ens van donar una guia per a l'altre camp, Bikernau, on van matar-ne tants... Era al maig, i hi havia flors, se sentien els ocells. No era l'Auschwitz que havia conegut. No em va afectar massa, fins que vaig veure el camp de les dones, on va estar la meva mare.»

També va estar, un mes de gener, en l'aniversari de la Marxa de la Mort. «Em vaig recordar de tot, de tot el que va passar. Només pensava com vaig poder sobreviure. Encara avui no ho puc entendre. Vaig anar molt abrigat i

tot i així, estava glaçat. Quan ho vaig fer de nen duia una jaqueta de cotó, una manteta i una barra de pa negre!» I una llauna de conserva que no va saber com obrir.

La resistència moral

On radica la dignitat humana d'homes i dones consumits fins als ossos, als qui ho han pres tot, fins la raó? I recorda l'episodi, dramàtic, de la força. Quan el reu va besar la mà del company que li passava la corda pel coll. «Sempre parlem de la resistència física, però no parlem de la resistència moral. Aquella escena va sempre

serenor dels que van fer patir?

— «És molt important dir la veritat, i no odiar. L'odi és irracional, i no serveix per a res. Intentar construir una possibilitat de reconciliació, de perdó, això sí que serveix. No puc dir que no hi va haver bons alemanys, perquè n'hi va haver. Perquè no dir-ho?»

— **Diu al llibre que hi ha jueus que no van passar per aquestes experiències i que s'han sentit fins i tot més ferits que els que ho van patir.**

— «Jo tenia família als EUA que no entenia que viatgés a Alemanya. 'Amb tot el que heu sofert!' No en volien sentir parlar. Però ells eren molt alemanys, perquè després de 50 anys als EUA encara no parlaven bé l'anglès! Se'ls ha d'entendre, però. El cas és que la meua mare i jo no ho vam viure així, fora dels primers anys. Després ja no.»

— **Era prou normal, sentir-se ferit.**

— «Sí. La mort del pare... I saps el que era estar a la mateixa ciutat en què havien nascut la meua mare i els meus avis? No és fàcil. Però a poc a poc t'hi acostumes, no es pot fer una altra cosa.»

— **Hem après alguna cosa, d'aquell genocidi?**

— «Els genocidis continuen. Ruanda, Darfur, Cambodja... Podríem pensar que no hem après res. Però crec que sí que hem après, tot i que no és suficient. Cada any millora una mica la protecció dels drets humans, tot i que no hem aconseguit l'objectiu desitjat. Hem de seguir lluitant!»

— **Des del 2000 és el jutge nord-americà del Tribunal Internacional de Justícia [Nacions Unides]. Com és la seva tasca?**

— «Gairebé no tenim casos relacionats amb els drets humans. I es tracta de casos entre països. Vam tenir un cas molt important, de Bòsnia i Hercegovina contra Sèrbia, sobre el genocidi. No hi vaig poder participar perquè durant la guerra dels Balcanos no vaig estar al tribunal, tot i que vaig escriure molt sobre aquells fets. Abans de la guerra freda, el tribunal tenia poca feina, ara en tenim molta. Però es tracta, en moltes ocasions, de casos relacionats amb les aigües territorials. Tenim ara un cas entre l'Argentina i l'Uruguai, sobre el riu Uruguai, perquè estan construint una fàbrica de paper i hi ha problemes mediambientals. També vam tenir un cas entre els Estats Units i Mèxic relacionat amb uns presoners mexicans a les presons dels EUA, als quals les autoritats no van dir que tenien el dret de consultar el seu cònsol. Es tractava de 52 presoners, tots al corredor de la mort. Vam dictar una sentència contra els EUA. El més sorprenent és que el president Bush va ordenar complir la sentència, i un estat, Texas, va dir que el president no tenia poder per ordenar-los-en el compliment. Ara, el cas és al Tribunal Suprem dels EUA.»

— **Abans va fer altres tasques.**

— «Vaig ser jutge al Tribunal Interamericà de Drets Humans (1979-1991). També vaig ser a la Comissió de la Veritat per a El Salvador de Nacions Unides.»

— **Com veu aquests països?**

— «Quan vaig començar, tot el Con Sud eren dictadures. A l'Amèrica Central, amb l'excepció de Costa Rica, també hi havia dictadures militars, i ara ha millorat molt. A El Salvador vam aconseguir la reconciliació política, però hi ha una taxa de criminalitat molt gran... Queda molt per fer.»

amb mi. Quan reflexiono sobre la moralitat dels actes em va al cap aquella imatge. Em va deixar el coratge moral del condemnat a mort.»

Tant temps després, asseguts a la cafeteria del bar de l'hotel de Barcelona on s'allotja, tot es fa present. Podem parlar amb pau perquè les estovalles són netes, el cafè fumeja, i ningú ens vol mal. «Entre els adults amb qui em vaig relacionar hi va haver de tot. Hi va haver qui em va ajudar i qui em volia robar el pa. Recordo la gent que em va ajudar més que els que no van ser bons amb mi. Em va impressionar molt que en situacions tan adverses hi hagués persones que fossin

capaces de pensar en els altres.»

Tantes persones fent el mal... Com pot ser? «Tenia i tinc la impressió que els alemanys que van fer tot això es pensaven que era una feina i que no tenia res a veure amb la seva vida. Coses que s'han de fer perquè s'ha de protegir l'Estat, o perquè s'han d'obeir ordres. Gent que va a l'església, que es consideren persones morals. No ho entenc.» Convertir les persones en números, mantenir una doble moral, ser capaç de callar la consciència... En resum, no pensar. «Com pot algú matar un nen al matí i tornar després a casa seva amb els seus fills?»

Un nen i el seu un cotxe de pedals

● El seu cotxe vermell i la seva mare que el protegeix. La imatge de la seguretat. El cotxe vermell, el patrimoni d'un nen. El va deixar enrere el dia que van haver d'entregar el negoci familiar, l'hotelet d'estiueig que regentaven. «Vaig córrer a les golfes per donar un cop d'ull. Allí estava [el cotxet], recolzat contra un pal, sobre les rodes del darrere, envoltat de caixes i maletes. Fins al dia d'avui, quan penso en aquells instants, em ve al cap la imatge del meu petit cotxe vermell.»

El dia de la presentació barcelonina del llibre, Miquel Roca va destacar la sobrietat de la redacció. «Volia explicar-ho com el que era», diu Buergethal, «l'experiència d'un infant. Un nen no s'emociona davant dels fets. Fóra diferent si ho hagués escrit com l'home vell que sóc ara! [somriu]. Miquel Roca va dir que era un llibre sense adjectius.» Encara que l'escrit és auster amb els sentiments, no per això deixa de despertar-ne en el lector. Per exemple, quan descriu les fatigues de la seva mare per trobar-lo, un cop acabada la guerra. Ella mai va dubtar que seria viu. I l'alegria i la tranquil·litat del retrobament, perquè

Tommy, el cotxe vermell i la mare.

per fi podia tornar a ser un nen; algú, la mare, es faria càrrec de tot. Traspasar per fi la responsabilitat de si mateix. Qui podria retreure-li-ho?

I diu amb senzillesa: «La meua mare va perdre molt de la seva vida, jo no. Vaig perdre uns anys d'infantesa, però no era important. Ella va perdre el marit, la juvenesa... Després de la guerra va aconseguir tenir una vida confortable, sí, però això era una altra cosa.» / M.M.

VIA CRUCIS VIVENT

SANT HILARI SACALM · 2008·

DIJOUS SANT · 20 MARÇ ·
22.30h Representació Sant Sopar
a la Plaça Verdguer

DIVENDRES SANT · 21 MARÇ ·
21.00h Via Crucis Vivent
al centre de la Vila

